

**СУЧАСНЕ ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК СОЦІАЛЬНА
МЕГАМЕРЕЖА ТА СКЛАДНОСТРУКТУРОВАНА ПЛЮРАЛІСТИЧНА
СИСТЕМА**

Стратегічний вибір перетворення українського суспільства спрямований на побудову незалежної демократичної, соціальної і правової держави. Безсумнівно, що трансформація суспільства в обраному напрямі неможлива без продукування нових принципів, правил і норм соціальної організації. Політична система в людському суспільстві, побудована за ієрархічними принципами – відповідно вертикалі влади, співіснує в процесі імплікації з неієрархічними об'єднаннями, асоціаціями, спілками громадян, діючими відповідно горизонталі громадянського суспільства.

Сучасне суспільство з його тенденцією до глобалізації неможливе без всебічної та докорінної модернізації, яка потребує пошуку нових підходів до аналізу контенту соціальних явищ. Модернізаційні процеси в Україні здійснюються в межах суспільства, яке в умовах сьогодення ще має потужний комплекс рудиментів радянської минувщини, часів, коли всі незалежні від держави інститути громадянського суспільства були або знищені, або реорганізовані відповідно до генеральної лінії правлячої партії.

Аналізуючи будь-яку соціальну реальність, необхідно враховувати той факт, що базовим пунктом такого аналізу є положення та якість людини в суспільстві. Логічно припустити, що вдосконалення людини, оптимізація її положення в суспільстві, зокрема засобами освіти й виховання, є можливими за умов наявності адекватного визначенням людським інтенціям суспільства, для якого суверенна особистість, громадянин постає базовим елементом структури й необхідною умовою існування. Таким соціальним утворенням є громадянське суспільство, яке в цьому контексті слід розглядати як у соціально-політичному, так і в культурно-історичному аспектах.

Громадянське суспільство є складноструктурованою плюралістичною системою. Як і будь-який соціальний організм, воно має певний комплекс

системних якостей, але для громадянського суспільства особливого значення набувають їх повнота, стійкість і відтворюваність. Наявність різноманітних форм громадських об'єднань – партій, спілок, асоціацій, об'єднань, товариств, співтовариств, клубів, дає можливість реалізувати найрізноманітніші потреби й інтереси громадян, з урахуванням їх індивідуальних схильностей, інтересів, амбіцій.

Плюралізм як властивість, що характеризує структуру та функції громадянського суспільства як соціальної системи, виявляється у всіх її сферах: в економічній – це різноманіття форм власності (приватна, акціонерна, кооперативна, громадська, державна); у соціальній і політичній – наявність широкої й розгалуженої мережі громадських організацій, в яких індивід може виявити себе та захистити свої інтереси; в духовній – забезпечення свободи світогляду, виключення дискримінації з ідеологічних мотивів, толерантне ставлення до різних релігій, протилежних поглядів.

Громадянське суспільство – це система самостійних і автономних від держави громадських інститутів і відносин, які покликані сприяти реалізації інтересів індивідів і їх колективів. Ці інтереси й потреби виражаються й здійснюються через такі інститути громадянського суспільства, як сім'я, система освіти, наукові та професійні об'єднання, організації, асоціації.

Історично концепція громадянського суспільства розвивалася від елементарних понять, які застосовуються для розмежування суспільних і приватних справ, до особливої сфери соціальної реальності, що функціонує на основі самоорганізації й самоврядування. Слід зазначити, що окремої історії громадянського суспільства не існує, його зародження, ступінь розвитку когерує з історією держави та суспільства й детерміновано системним впливом політичних, економічних і соціокультурних чинників суспільного розвитку.

Ми визначаємо громадянське суспільство як заснований на принципах автономності, плюралізму та субсидіарності комплекс індивідуальних і групових інтеракцій громадян, що здійснюються для оформлення та реалізації різноманітних свобод, прав та інтересів у складі інститутів і самоорганізованих

груп, функціонування яких забезпечує єдність цінностей і пріоритетів особистості та держави.

Подібне трактування громадянського суспільства, як фрактальної системи, цілком логічно коннотується з уявленням про нього як соціальну мегамережу, утворену локальними мікромережами, кожна з яких охоплює певну сукупність об'єднань громадян, діючих поза сферою впливу, втручання та контролю з боку державних або комерційних структур. Оптимальним вираженням такої організації є розвинене громадянське суспільство з іманентними йому структурами, так званий «третій сектор». Поширене в соціально-політичному дискурсі сучасної української науки словосполучення «третій сектор» трактується як сукупність об'єднань громадян, кожне з яких є організацією, що має наступні ознаки:

1. Добровільність – принцип, що передбачає створення організації з ініціативи кількох осіб, керованої демократично обраним органом. Члени організації в процесі своєї діяльності реалізують основоположні права людини – свободу слова і право на створення громадських об'єднань.

2. Незалежність – забезпечується тим, що організація самостійно визначає сферу і напрям діяльності, способи, форми і методи роботи: очолюється засновниками (фонди) або радою (асоціації), яким делеговані повноваження прийняття рішень і керівництво, однак організація функціонує поза сферою впливу або контролю з боку державних або комерційних структур.

3. Неприбутковість – визначається прагненням організації не до отримання прибутку і розподілу її між засновниками та співробітниками, а на використання фінансових надходжень для вирішення суспільно-значущих проблем.

4. Орієнтація на суспільне благо спрямовує діяльність організації на вклад у створення суспільного продукту, сприяє розвитку демократії і соціального блага, виключається в якості мети задоволення потреб лише членів організації та співробітників [1].

Вочевидь, показником розвитку громадянського суспільства слугує діяльність недержавних некомерційних організацій. Але це відбувається тільки тоді, коли «третій сектор» наповнюється людськими, організаційними та матеріальними ресурсами не за рахунок зовнішніх ініціатив і засобів забезпечення, а в результаті самодіяльної організованості самих громадян. Активізувати роль недержавних некомерційних організацій і підвищити статус громадянського суспільства в цілому, можливо шляхом залучення до громадської діяльності людей, яких прийнято називати громадськими лідерами. Це соціально-активні громадяни з числа тих, які користуються авторитетом серед місцевого населення, в цьому випадку значно розширюється охоплення жителів регіону ідеями та принципами громадянського суспільства.

Процес формування ефективно працюючого громадянського суспільства в Україні на сучасному етапі є складним і суперечливим, що пов'язано зі спадщиною тоталітарних тенденцій і недостатнім ступенем розвитку інститутів демократії, досить низьким рівнем загальної, політичної та правової культури доволі значного числа громадян. Для продуктивного функціонування й розвитку громадянського суспільства необхідною є розвинена соціальна структура, в якій мають знайти своє втілення різноманітні форми власності, інтенції, запити й інтереси як окремих громадян, так і соціальних груп і прошарків населення, й яка також повинна мати розгалужені координаційні зв'язки. Можливість побудови громадянського суспільства в Україні на основі оптимально функціонуючого «третього сектора» залежить від вирішення цілого ряду проблем політичного, соціального й економічного характеру: досягнення високого рівня розвитку вітчизняної промисловості на основі прогресивних економічних концепцій, які враховують інтереси всіх категорій громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Третій сектор в Україні та організації, що розбудовують його інфраструктуру / автори упорядн.: О. Грущенко, О. Пархомчук. – К.: РЦ «Гурт», 1997. – 63 с.

